

Lapsiasiavaltuutetun lausunto ulkoministeriölle Suomen kuudennesta määräaikaisraportista alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanosta

Viite: VN17996/2022UH

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita.

Lausunto on annettu lausuntopalvelu.fi:ssä 20.9.2022.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua Suomen kuudennesta määräaikaisraportista alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanosta. Lapsiasiavaltuutetun toimivaltaan ei kuulu toimenpiteistä tai lainsäädäntöuudistuksista päättäminen, mutta erilaisten uudistusten arvioiminen lapsen oikeuksien näkökulmasta on merkittävässä osassa lapsiasiavaltuutetun työtä. Lapsiasiavaltuutettu keskittyykin lausunnossaan erityisesti tuomaan esille lasten näkemyksiä ja kokemuksia kansallisten kielivähemmistöjen oikeuksien toteutumiseen liittyen. Lasten kokemukset tuovat arvokasta lisätietoa siitä, miten erilaiset toimenpiteet ja uudistukset toteutuvat käytännössä.

6 artikla Tiedottaminen

”ryhtyvät toimiin lisätäkseen tietoisuutta Suomen alueellisista kielistä ja vähemmistökielistä sekä suvaitsevuutta niitä kohtaan.” (Ministerikomitean suositus nro 4).

Saamelaislapset kertoivat vuonna 2021 lapsiasiavaltuutetulle kohtaavansa tietämättömyyttä ja ennakkoluuloja saamelaisuuteen liittyen. He kertoivat, että muualla Suomessa asuvat tai ulkomailta tulevat ihmiset eivät useinkaan tiedä juuri mitään saamen kielistä, kulttuurista tai elinoloista:

”Mä olin mun sedän häissä, ni sit siellä etelässä joku näki mulla riskun, ja oli silleen joku mun ikänen pikkulapsi tai mua nuorempi, silleen että onks se joku saamelaisen merkki tai jotain niinku tämmöstä tosi outoa. Et se ei sinänsä ollu et se silleen, et just näky et saamesta ei opeteta tai siitä ei kerrota niinku yhtään jossain etelässä, tai ainakaan siitä et Suomessa puhutaan kolmea saamen kieltä, et kaikki vaan luulee et se on pelkästään pohjoissaame tai jotain tämmösiä.”

”Meillä oli kerran tulossa tamperelaiset kaverit tänne käymään, ni yks niistä ku pääsi tänne, ni se sano että oho, mä ku luulin että te käytte huussissa joka päivä.”

”Et niinku etelässä meit luullaan, et me ollaan tääl silleen niinku eristäydytty, ja et me ei tietä tai ollaan jääty sivistyksestä tai jotain, mut sit se on outoo, koska ne on ite niitä, koska me tietään aivan täysin samat asiat mitä etelässä asuvat tietää, mut sit ne ei niinku tiiä pohjosesta yhtään mitään. Silti ne väittää tai puhuu niitä ennakoluuloja, tai just silleen niinku puhuu et me ollaan syrjäydytty, vaikka se on silleen, et meiat on syrjäytetty.”

Sekä saamelais- että romanilapset ovat kertoneet lapsiasiavaltuutetulle toivovansa yhteistä tekemistä sekä ”dialogisuutta” pääväestön kanssa. Romanilapset ovat todenneet, että syrjintää voisi ehkäistä esimerkiksi puhumalla enemmän romaneista ja heidän kulttuuristaan koulussa sekä muualla.

8 artikla Koulutus

”edelleen vahvistavat saamenkielistä opetusta myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, erityisesti myöntämällä pysyvän rahoituksen kielipesille ja aikuiskoulutukselle” (Ministerikomitean suositus nro 1).

”lisäävät ja parantavat romanikielisten opettajien koulutusta, laajentavat romanikielisen oppimateriaalin tuotantoa ja lisäävät romanikielen opetustarjontaa” (Ministerikomitean suositus nro 3).

Lapsiasiavaltuutetun tapaamat saamelaislapset toivat esiin, että pitävät tärkeänä saamenkielisten opettajien pätevyyttä ja kouluttamista. Kouluttautumisen tosiasiallinen mahdollistaminen työn ohella on todella tärkeää, ja opettajakoulutuksen tulee olla joustavaa sekä aikataullisesti että paikallisesti.

Lapsiasiavaltuutettu alleviivaa sitä, että saamen kielten opetuksen vahvistamisessa on kiinnitettävä huomiota kielten välillä vallitsevaan epätasa-arvoon. Myös saamelaisten kotiseutualueella on huomattavia haasteita saamenkielisen opetuksen järjestämisessä. Syksyllä 2021 saamelaislapsia tavatessaan lapsiasiavaltuutettu kiinnitti huomiota siihen, että yhdellä pohjoissaamelaisella ryhmällä miltei kaikki opetus oli saatavilla saameksi, ja tämän ryhmän oppilaille pohjoissaame olikin suomea vahvempi kieli. Toisella pohjoissaamelaisella ryhmällä saamen kielen opetusta oli vain kaksi oppituntia viikossa. Koltansaamenkielisessä ryhmässä kahden saamen kielen oppitunnin lisäksi muuta opetusta oli saatavilla saameksi, mutta koska valtaosan äidinkieli oli suomi, opiskelivat he suomeksi. Inarinsaamelaisen ryhmän oppilaat taas olivat saamen kielen luokalla, jossa opetus oli inarinsaameksi mutta oppikirjat suomeksi. Lapsiasiavaltuutettu haluaakin kiinnittää huomiota myös oppimateriaalin saatavuuteen. Vaikka opetusta annettaisiin vähemmistökielellä, ei oppimateriaaleja ole välttämättä saatavilla ja niiden tuottaminen saattaa jäädä yksittäisen opettajan harteille. Saamelaiset lapset ovat kertoneet syksyllä 2021 seuraavasti:

”Nii et meitä opetetaan saameks, mut se oppimateriaali ei oo saameks.”

”No ala-asteella on saameks jotain kirjoja, ainaki esiopetukses, ykkös-kakkosluokilla, tai ne opettajatki saattaa tehdä niitä ite semmosia. Mutta niinku yläasteella ei oo mitään kirjoja inarinsaameks.”

Romanikielen opetuksen saatavuudessa on paljon haasteita. Lapsiasiavaltuutettu on osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa selvittänyt romanilasten ja -nuorten näkemyksiä. Alustavien tulosten mukaan merkittävä osa lapsista haluaisi oppia romanikieltä koulussa oppiaineena. Lisäksi lapset ovat toivoneet romanikielen elpymistä kotikielenä sekä vapaa-ajan kerhoja, joissa kieltä voisi käyttää. Toiveita romanikielen opetuksesta koulupäivän aikana on esitetty lapsiasiavaltuutetulle myös aiemmissa yhteyksissä.

10 artikla Hallintoviranomaiset ja julkiset palvelut

”ryhtyvät lisätoimiin varmistaakseen ruotsin- ja saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuuden” (Ministerikomitean suositus nro 2).

Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että esimerkiksi terveydenhuoltopalveluja järjestettäessä tulee kuulla lasten näkemyksiä käytännön toteutukseen liittyen. Saamelaislapset kertoivat lapsiasiavaltuutetulle syksyllä 2021 tulkkausjärjestelyistä, joita pidettiin epätarkoituksenmuokaisina:

”Siinä on sillai sellanen outo järjestelmä, et siinä on tulkki, joka on silleen et kukaan ei oikeesti halua sitä, et siinä on toinen ihminen, joka on tarkotettu vain siihen et se tulkkaa. Joillain tyypeillä se on ollu joku sukulainen, että ei oo niinku ihmisiä. Mä en ainakaan haluis et mun äiti olis tulkkaamassa mun jotain terkkarikäyntejä.”

Lapsiasiavaltuutettu on lisäksi monissa yhteyksissä saamiensa tietojen perusteella erittäin huolestunut ruotsia osaavien ammattilaisten puutteesta esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, erityisopetuksessa ja lastensuojelussa.

Helsingissä 20.9.2022

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera
Lakimies